

DÜNYADA ÇOCUK YILI ve EĞİTİMDE ÇOCUĞA GÖRELİK

M. Rauf İNAN(*)

Türk Eğitim Derneği'nin eğitim tarihimizde bir tanyeri aydınlığı görünüşünde olan ilk iki yılki ödül girişimi bir raslantı ile (Çocuk Yılı-na) girişte ve (Çocuk Yılı)nda oldu.

Birleşmiş Milletlerin (Uluslararası Çocuk Yılı) kararına varmasının, tarihte uzun bir geçmişi vardır. Şu bir gerçektir ki insanlık, insanın değerini kavramaya çok geç varabilmiştir. Çocukluk, insan yaşamının başlangıç bölümü olduğundan, onun da kavranması, insanlığın düşün düzeyinde çok gecikmiştir; bu gecikmeler bugün de sürüp giden büyük sıkıntılarının, acılarının temel nedenidir. Sanımcı, insan ve değeri üzerinde ilk düşünen, onu söyleyen düşünür Abderra'lı hemşerimiz Protâgoras'tır (İsadan önce 480 - 410). O, «insanın var olan ve var olmayan her şeyin (tüm şeylerin) ölçüsü» olduğunu söylüyor.

Düşünler, eski çağlarda en çok kutsal kitaplarda yer almıştır. Doğu Asya'nın kutsal kitaplarında Veda, Vedanta'larda, Upanişad'larda, Tao-te king'de İran'ın Zendavesta'sında insan ve çocuk konusunda bir şey bulunup bulunmadığını bilemiyoruz. Göksel dinlerin kitaplarından Tevrat'ta, İncil'de açık ve kesin anlatımlara raslıyamadık.

İnsan sorununu, değerini, çocuk sorununu, eğitimi geniş ölçüde Kur'an'da ve Peygamberin hadislerinde (sözlerinde ve davranışlarında) bulduk. Bunun içindir ki Ortaçağ İslâm düşünürlerinde bu konunun üzerinde durulduğu görülüyor. İlk yapıt olarak bulabildiğimiz -Yusuf Hashacib'in 1069 da yazdığı (Kutadgu Bilik)i insan, halk, çocuk ve eğitim, yönetim konularına geniş yer ayırmıştır. Sonra da İbn-i Tufayl'in (1100 - 1185) —1136 da— yazdığı «Hay İbn-i Yakzhan = Uyanık Oğlu Diri» yapıtı bir çocuğun ta bebekliğinden, insansız bir adada doğa içinde büyümesini anlatır, ilk felsefî romandır. İmam

(*) Emekli öğretmen, eğitimci, yazar.

Gazalî (1058 - 1111) de çocuk ve eğitim üzerinde çok durmuştur. 13. yüzyılda Yunus, Mevlâna, Hacı Bektaş, Nasreddin Hoca, Anadolu'da ve Şeyh Saadi (1184 - 1291) İran'da insan, çocuk ve eğitim konularını çeşitli yöntemlerle işlemişlerdir. Özellikle Saadi'nin : «Kuş yavrusu yumurtadan çıkar, yiyeceğini arar /Ve insan çocuğunun ustan, iyi kötüyü ayırmaktan haberi yoktur./ Birdenbire birşey olan hiçbir şeye erişemez / Ve bu berikisi ölçülülük, ağırlıkla, erdemle her şeyi aşar. / Cam her yerde bulunur; onun için değerli değildir./ Lââl zorlukla elde edilir, ondan sevgili ve değerlidir.» koşuğu evrensel niteliktedir.

Kabul etmek gerektir ki yine de insan, çocuk ve eğitim konuları İslâm düşünürlerince Kur'an'da ve Hadislerde verilen önem ölçüsünde yeterince işlenmemiştir.

Bu konuları çağımızda yepyeni bir görüşle ele alanlar iki isviçreli, J.J. Rousseau (1712 - 1778) ve Pestalozzi (1746 - 1827) dir. Rousseau, çocuk ve eğitim konusunu «Emil» adlı yapıtıyla çok ilginç bir yönde işlemiştir. Bu kitaptaki görüşlerinin, İbn-i Tufayl'in «Uyanık-oğlu Diri» yapıtından esinlendiği ileri sürülür. 1900 de, isveçli yazar, kalem tartışmacısı, kuramcı ve eğitimilimci Ellen Key (1849 - 1926), başlayan yüzyılı «**Çocuk Yüzyılı**» aldı kitabıyla nitelendirdi. Gerçekten de çocuk konusu insanlıkça ancak yüzyılımızda genişçe ele alındı; özellikle Avrupa'da içtenlikle ele alındı : 1. Cihan Savaşı sonunda yenilenlerin yoksulluk içindeki çocuklarını kurtarmak için yeneler bile, çabalara giriştiler. Pek çok çocukları İsviçre, İsveç, Norveç, Hollanda'da bir çok aileler yanlarına alarak yıllarca onlara baktılar.

2. Dünya Savaşından yanmış, yıkılmış olarak çıkan Almanya'da, Avusturya'da sigara tiryakilerinin yerlerden izmarit kapıştıkları yıllarda tüm ulusça benimsenen ilke : «Herşeyde tutumluluk; yalnız çocuk içindir, eğitim için tutumluluk hayır!», «Her şeyde tutumluluk; yalnız çocuk için, eğitim için!» oluyor.

1945 - 50'lerde İngiltere'de en büyük bankaların genel müdürleri bile —ulusun tutumsal sıkıntıları içinde— yamalıklı giyim zorunda kalırken, tüm çocuklara kuşluk kahvaltısı, süt veriliyor, çocukların sağlıkları devletçe izleniyor, her türü sağaltımları yapılıyor.

1923 te Atatürk kendi yapıtı olan Devlet'in kuruluş gününü (**Çocuk Bayramı**) olarak saptadı, dünyada ilk kez bir (**Çocuk Bayramı**) saptanmış oldu. Yine o yıl Uluslar Derneğince Cenevre'de ilk «**Çocuk Hakları Bildirisi**» duyuruldu (ilân edildi). Kısa bir girişle 5 başlıklı (maddeli) bu bildirin —altında Gazi Mustafa Kemal imzası

bulunan— Türkçesi Çocuk Esirgeme Kurumu'muzdadır. Bir tıpkı çeki-
kimi kitaplığımızdadır. 1948 de uluslararası çocukları koruma kurum-
ları toplantısında 1. bildirin başına 2 başlam eklenerek (2. **Çocuk
Hakları Bildirisi**) yayımlandı. Birleşmiş - milletler Genel Kurulu'nda
20 Kasım 1959 da daha geniş kapsamlı olarak «3. **Çocuk Hakları
Bildirisi**» kabul edildi ki (1979 Uluslararası Çocuk Yılı) onun 20. yılı
dolayısıyledir. (1962 - 63 yıllarında çeşitli dernek ve örgütlerin genel
kurullarınca kabul edilmiş bir «**Türk Çocuk Hakları Bildirisi**» vardır;
yazık ki yeterince bilinmemiş, yayılmamış ve üzerinde durulmamış-
tır.)

Çocuğa görelilik; eğitimde, öğretimde de :

Çocuk Yüzyılı, çocuğun değeri, Çocuk Bayramı, çocuk hakları,
uluslararası çocuk hakları bildirileri ve özellikle yüzyılımızda Çocuk
Ruhbilimi'nin gelişmesi eğitim ve öğretimde (**Çocuğa Görelilik İlke-
si**)ni getirmiştir.

Bu ilke bizde 1931 - 32 öğretim yılında İstanbul'da Fatih bölgesi
ilkokullarında uygulanmaya başladı; 1934 - 35 ders yılında İzmir - Gü-
zelyalı bölgesinde ve 1937 - 1940 yıllarında Manisa ilkokullarında ge-
niş ölçüde uygulandı. Bu uygulamalar sonucunda öğretmenler için
«**çocuktan kültüre**» başlıklı dizi altında yayımlanan 8 yapıtımızda
— adlarının da belirttiği gibi — **çocuğa görelilik**, öğretim ve eğitimin,
okulun çeşitli alanlarında tüm genişliğiyle işlenmiştir; o uygulamala-
ra dayanılarak : «Birinci Sınıfta Çocuğa Göre Mektep» (1933), «Ha-
yat İçin ve Çocuğa Göre Hesap» (1946 - 1951), Çocuğa Göre Okulda
İlksınıf : I —Özellikleri—» (1951), «Çocuğa Göre Okulda Öğretim ve
Erdirim» (1952), «Çocuğa Göre Okulda Okuma - Yazmaya Başlama
Temrinleri» (1953), «Çocuğa Göre Okulda Öğretim» (1955), «Çocuğa
Göre Okulda İlksınıf : II — Uygulanmış Planlar —» (1956), «Çocuğa
Göre Okulun Binası ve Eşyası» (1957),... (1936 da ve 1949 da iki kez
yayımlanan «Serbest Tahrir» de çocukların kendi kendilerine yaz-
maları dersinde bu ilkenin uygulanmasıdır.

Bu yapıtlarda, «çocuğa görelilik» ilkesinin, okulculuğumuzun her
alanında uygulanması amacı güdülmüş —kuramsal açıklamalara çok
yer verilmeden— geniş ayrıntılı örnekler, uygulamalar gösterilerek
öğretim, eğitim işlerinde, davranışlarında öğretmenler için kılavuz
yapıt niteliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Öğrenciler için yayımlanan kitaplarımızda da çocuğa görelilik
ilkesi yanında otodidaktik —çocuğun kendi kendine öğrenmesine ya-
rayan— araç niteliği sağlanmıştır. Çocuğa görelilik ilkesi, çocukta

yeteneklerin, gelişme basamaklarına göre, onlara uygun eğitim ve öğretim yöntemlerinin uygulanmasını belirtir.

«**Cocuktan - kültüre**» deyimi, eğitim ve öğretim yöntemlerinin çocuğun özelliklerine göre ve ulusal ekini (ekin öğelerini, değerlerini) eğitim ve öğretimle çocuğa aktararak, yetişmekte olan kuşağı onlarla kuşandırarak kişiliği oluşturmak, onu, ulusal ekini geliştirecek yeteneğe, güce ve etkinliğe ulaştırmaktır. Atatürk'ün : **Milli kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkacağız.** kararının eğitime uygulanması ve eğitimin amacı olmasıdır.

«Doğa» nasıl, onun yasalarına uyularak ancak etkilenebiliyorsa, doğanın bir parçası olan çocuk da, onun özelliklerine uyularak eğitilebilir, geliştirilebilir. Böylece çocuğa görelilik ilkesi —kısaca— eğitim, öğretim uygulanmasında, Çocuk Ruhbilimi araştırmalarıyla yaşlara, yeteneklerin gelişim durumlarına ve gelişim basamaklarına göre yöntemlerin ve davranışların, öğretim araçlarının, okul yapılarının, bölümlerinin, eşyasının, çevresinin.. vb. düzenlenmesidir. Öğretim yöntemleri, çocuğu, yaşına göre her yeteneğinde bulunduğu gelişim basamağından sonrakine geçirmektir. Doğa ve toplumun her alanında olduğu gibi, çocukta da yetenekleri, —yaşı ilerledikçe ortaya çıkan 7 gelişim basamaklarıyla oluşur ve ilerler. Örneğin : İnsanı çağdaş Matematik ve Fizik bilimlerinin en üst basamaklarına çıkaran yeteneği çocukken, ilk yaşında «var, yok», ondan sonra «az, çok» kavramlarıyla başlar ve daha sonra sayımlarla gelişir. Tarih, düşün, soyutlama yeteneğinin başlangıcı çocukta masal ve düşlemedir. Resim, yazı yetenekleri oyun için yapılan çizimlerden basamaklarla gelişir.

Eğitimin tanımlanması :

1. Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle Orta Avrupa eğitim kurumlarında, eğitim —hemen genellikle, yukarıda değindiğimiz gibi— ulusal ekini ve uygarlık değerlerini yetişmekte olan kuşakların kişiliklerinde gerçekleştirerek, onları o ekini yükseltebilecek güce ve etkinliğe ulaştırmak olarak tanımlanıyordu. İlk çağcıl düşünür ve eğitimcimiz olan Ziya Gökalp'ın da eğitim görüşü budur ve onun ekin felsefesine dayanır.

Biz de yetişmiş kuşaklarımızın özelliklerini inceleyip, çocuğa görelilik ilkesi ile, yöntemini psiko - fizik açıdan alarak, eğitimi : **(gözleri iyi görmeye, kulakları iyi işitmeye, elleri iyi iş yapmaya, ağızları**

iyi konuşmaya (1) alıştıranak; başları, usları iyi düşünmeye, gönülleri iyi duymaya ve kişilikleri, her durumda en iyi ve en uygun davranmaya ulaştırmaktır.) biçiminde tanımlamanın bize göre olacağı görüşüne vardık. Ancak böyle bir eğitimin sonucu olarak insan, güzellikleri görebilmek, iyilikleri anlayabilmek gerçekleri ve değerleri arayıp kavrayabilmek niteliğine varabilir. Ancak bu nitelikteki insan mutlu olabilir. İnsan kadar kendi türdeşine zararlı, yine insan kadar kendi türdeşine yararlı bir yaratık yoktur. Eğitim, insanda bu zararı en az ve yararı en çok, en yüksek ölçüye çıkarmak olmalıdır. (Bu da ancak üretici bir iş ve meslek eğitimiyle ve her iş yerinin bir eğitim kurumu da olmasıyla sağlanabilir.) Ayrıntılarıyla incelenince Atatürk'ün eğitim için olan istekleri bunun içindir; ulusal eğitim (millî terbiye) için de, evrensel eğitim için de bunu amaçlamıştır : «Dünya yurttaşları kıskançlık, açgözlülük ve hınçtan uzaklaşacak biçimde eğitilmelidir.»

Kesinlikle 35 yıl, 40 yıl, 50 yıl öncelerindeki «Atatürkçü Eğitim»e dönmemiz gerektir. Bugünkü eğitim, ekin ve bilim kuşaklarıyla ve o yılların bugün eğitime hizmet ödülü ile onurlandırılan öğretmen kuşaklarının son temsilcileri de göçüp gitmeden o coşkulu, özverili eğitime dönüldüğünü, onun tüm yöntemlerinin, amaçlarının ayrıntılarıyla uygulanmakta olduğunu görmelerini, yaşamalarını gönülden dilerim.

-
- (1) Yunus Emre'den «Keleci bilen kişinin işini sağ ede bir söz...» dizesi ile başlayan koşuğu da bunu öğütler.